

Riktlinjer för bistånd inom nämndens för funktionshindrade verksamhet - beslut enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

Syfte

Syftet med riktlinjer för biståndsbedömning är att ge en vägledning avseende ambitionsnivå vid biståndsbedömning. Ytterst är det dock alltid den enskildes behov av stöd och hjälp som är avgörande vid beslut om insats.

<p>Ansvarsfördelning mellan kommuner</p>	<p>Huvudregeln är att stöd- och serviceinsatser enligt LSS ska tillgodoses i och av den kommun där en person är bosatt (16 § första stycket LSS). Vid bedömning av var en person ska anses vara bosatt kan ledning hämtas från folkbokföringslagens bestämmelser.</p> <p>Det är bosättningskommunen som ansvarar för stöd och hjälpinsatser för enskilda oavsett om han eller hon tillfälligt eller under en längre tid vistas i en annan kommun. Det kan exempelvis gälla vid semestrar när man vistas i sin sommarstuga under olika perioder av året.</p> <p>Bosättningskommunen ska ansvara för stödet till den enskilde så länge han eller hon inte väljer att bosätta sig i annan kommun</p> <p>Ett undantag från bosättningskommunens ansvar är när någon vistas i en kommun och behöver ett omedelbart stöd. Det är då vistelsekommunen som ska ansvara för det stöd enligt LSS som kan behövas i den akuta situationen.</p> <p>Om personen mer permanent vill tillhöra den kommun där han faktiskt bor kan han eller hon begära förhandsbesked om att få insatser enligt LSS i den nya kommunen.</p> <p>Den kommun som beslutat om boende i en annan kommun, oavsett om boendet är en insats enligt LSS eller SoL, har ansvar för alla insatser enligt LSS som den enskilde kan ha behov av.</p>
<p>Funktionshinder</p>	<p>Med begreppet funktionshinder avses förvärvade eller medfödda fysiska eller psykiska funktionshinder p.g.a. sjukdom eller skada. Varken orsaken till eller arten av sjukdom eller skada och inte heller den medicinska diagnosen bör spela någon roll i sammanhanget.</p>

Barnets bästa	När åtgärder rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas (6 a § LSS)
Begära insatser (8 § LSS)	Insatser enligt LSS ska ges den enskilde endast om han begär det. Även att tacka ja till ett erbjudande från biståndshandläggaren som tolkat den enskildes behov är liktydigt med en begäran. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan ska vårdnadshavare, god man, förmyndare eller förvaltare begära insatsen för honom/henne.
Stöd mot den unges vilja	En 15-åring, som själv kan förstå vad saken gäller och kan uttrycka en vilja, kan inte ges särskilda insatser enligt lagen enbart på vårdnadshavarens eller annan ställföreträdarens begäran. När en insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad
Stöd mot vårdnadshavarens vilja	En begäran av en person mellan 15 - 18 år kan inte bifallas mot vårdnadshavarens vilja. Skulle detta i något fall innebära fara för den unges utveckling, kan frågan uppkomma om LVU är tillämplig (LVU = lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga).
Företråde inför nämnd	I ett ärende som rör 9 § LSS har den enskilde rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter till nämnden, om det inte finns särskilda skäl emot det. Den enskilde ska underrättas om sin rätt till företråde inför nämnd enligt första stycket 8 a § LSS
Förvaltare/ God man	Biståndshandläggaren har skyldighet att anmäla till överförmyndaren när en person som omfattas av 1 § LSS kan antas ha behov av förmyndare, förvaltare eller god man. Se vidare Svenska Kommunförbundets cirkulär 2001:32
Personkrets 1 § LSS	Lagen omfattar personer <ol style="list-style-type: none"> 1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd 2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom 3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga

	livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service.
Personkrets 1 och 2	<p>Medicinsk diagnos tillsammans med psykologiska, sociala och pedagogiska faktorer utgör ett underlag för handläggarens sammanvägda bedömning. Aktuella utredningar såsom läkarutlåtande, social utredning, psykologutlåtande, pedagogisk utredning begärs från experter exempelvis landstingets habiliteringsverksamhet (Handikappcentrum), psykiatri, skolan och primärvården. Under 1 § 1 LSS beskrivs personer med utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd. Under 1 § 2 LSS beskrivs personer som fått sitt begåvningshandikapp i vuxen ålder. Det är personer som efter utvecklingsåldern (16 år) fått en hjärnskada och till följd härav en betydande och bestående varaktig begåvningsmässig begränsning/nedsättning som kan jämföras med en utvecklingsstörning.</p>
Personkrets 3	<p>Här inbegrips barn, ungdomar och vuxna med långvarigt habiliterings- och/eller rehabiliteringsbehov, d.v.s. personer som på grund av sitt funktionshinder har ett i flera avseenden likartat behov som de som omfattas av 1 § 1 och 1 § 2. Följande kriterier ska vara uppfyllda för att en person ska tillhöra personkrets 3:</p> <ul style="list-style-type: none"> • varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande • hindren ska vara stora och förorsaka betydande svårigheter i den dagliga livsföringen • personen ska ha behov av omfattande stöd och service <p>Alla angivna kriterier ska vara uppfyllda för att lagen ska vara tillämplig. Kriterierna går dock inte att helt självständigt bedöma var för sig eftersom de påverkar varandra. Funktionsnedsättningen ska vara betydande och bestående. Enbart kognitiv funktionsnedsättning är inte tillräckligt för att den enskilde ska tillhöra personkretsen.</p>
Varaktig funktionsnedsättning	<p>Fysisk eller psykisk funktionsnedsättning ska vara stor, omfattande och varaktig. En bedömning av varaktigheten görs, då man avgör om personen tillhör personkretsen. Behovet av insats kan variera över tiden.</p> <p>De negativa konsekvenserna av funktionsnedsättningen kan växla över tiden. För en person i en sådan situation måste en bedömning göras om hon/han, sett över en längre period och i ett helhetsperspektiv, har ett omfattande behov trots att behovet periodvis är mindre. För exempelvis en person med psykisk</p>

	<p>funktionsnedsättning kan sjukdomsbilden variera på kort sikt men i ett livslångt perspektiv kan bedömningen bli att personen har ett varaktigt behov med rätt till insatser. En psykisk funktionsnedsättning är ofta inte statisk, utan kan variera över tiden i svårighetsgrad. Ett behovs varaktighet kan omprövas.</p>
Uppenbart inte beror på normalt åldrande	<p>Begreppet ”uppenbart inte beror på normalt åldrande” innebär enligt socialstyrelsens mening att det bör vara helt klarlagt av medicinsk expertis att funktionshindret inte beror på normalt åldrande för att personer över 65 år över huvud taget ska ha rätt till insatser enligt LSS. Det är således nödvändigt att en medicinsk utredning kan styrka att funktionsnedsättningen inte beror på normalt åldrande.</p> <p>Tidig demens kan i vissa fall bedömas tillhöra personkrets 2.</p>
Stora funktionshinder	<p>Funktionsnedsättningen ska ha en sådan karaktär att det starkt påverkar flera livsområden samtidigt t ex boende, fritid, behov av rehabilitering eller habilitering. Det gäller t ex om en person till följd av funktionsnedsättningen har återkommande behov av annan persons hjälp för den dagliga livsföringen i boendet, i utbildningssituationen, på arbetet, på fritiden eller för att förflytta sig, för att meddela sig med andra eller för att ta emot information. Kombinationen av skador, vars sammantagna konsekvenser är speciellt svåra eller komplicerade, vilket medför att den enskilde får stora svårigheter i den dagliga livsföringen.</p>
Betydande svårigheter i den dagliga livsföringen	<p>Med betydande svårigheter i den dagliga livsföringen menas att den enskilde inte på egen hand kan klara vardagsrutiner som toalettbestyr och hygien, påklädning, mathållning, förflyttning inomhus eller utomhus, sysselsättning och nödvändig träning och/eller behandling. Det kan också innebära att en person inte kan förstå och klara sin ekonomi, svårigheter att göra sig förstådd, kommunicera med andra (t ex i direkta samtal med andra och telefonsamtal) eller att en person löper risk att bli isolerad från andra människor.</p> <p>För att bedöma förmågan att kommunicera som ett grundläggande behov som berättigar till personlig assistans, krävs det att personen med funktionsnedsättning behöver ha ytterligare en person närvarande, den personliga assistenten, för att kommunikation över huvud taget ska vara möjlig. Det krävs en nära kännedom om personens uttrycksätt och förmåga att förstå och uppfatta andra.</p>

	<p>Personens individuella förutsättningar för att lämna respektive ta emot ett budskap måste beaktas såväl som mottagarens möjlighet att förstå och svara på budskapet.</p>
Omfattande behov av stöd och service	<p>Omfattande behov av stöd och service kan vara behov av hjälp med toalettbesök, hygien och påklädning. Det kan även vara ett behov av hjälp med matlagning, skrivning och läsning, kommunikation med andra, förflyttning, sysselsättning och rekreation mm.</p> <p>I begreppet omfattande behov av stöd och service kan ligga både att insatserna har stor omfattning och att de behöver ha en särskild kvalitet. Det innebär i allmänhet att den enskilde har ett dagligt behov av långvarigt eller upprepat stöd. Ibland kan det dock behövas återkommande insatser av speciell art och kvalitet. Trots mindre tidsåtgång kan då behoven betraktas som omfattande. Som exempel kan nämnas stödet till personer med utvecklingsstörning som är dövblinda, vilket behöver ges av personal med specifik utbildning och kompetens. En bedömning av en persons behov av stöd eller service måste alltid ske utifrån en sammanvägning av medicinska, sociala och psykologiska faktorer. Insatser av integritetskänslig karaktär kan utgöra ett ”omfattande behov” trots ringa tidsåtgång.</p>
Äldre med omfattande funktionsnedsättning	<p>Rätten till insatser enligt LSS avser människor med omfattande stödbehov i yrkesverksam ålder samt uppenbart icke åldersrelaterade funktionsnedsättning hos äldre. Som äldre betraktas personer över den allmänna pensionsåldern, 65 år. När funktionshindret debuterat före pensionsåldern och när åldringsprocessen förstärker funktionsnedsättning så att behovet blir omfattande, har personen rätt till insatser enligt LSS. Vid en inte åldersrelaterad funktionsnedsättning har ofta besvären visat sig före pensionsåldern eller har tillståndet uppkommit genom skada, t ex en trafikolycka, efter pensionsåldern. Personer med demens och som inte har uppnått 65 års ålder kan höra till lagens personkrets om kriterierna för detta är uppfyllda i sammanhanget.</p>
Personer med psykisk funktionsnedsättning	<p>En person med långvariga psykiska störningar/psykisk sjukdom kan omfattas av lagen om symptomen leder till nedsättningar i de psykiska och sociala funktionerna i sådan grad att kriterierna i tredje punkten är uppfyllda. Det är alltså fråga om allvarliga och varaktiga funktionsnedsättningar. Specifika insatser som psykiskt störda personer kan behöva i form av behandlingsalternativ ska däremot inte tillgodoseas inom LSS. Landstinget ansvarar för den psykiatriska hälso- och sjukvården. Denna del av personkretsen representeras av</p>

	<p>personer med ”icke synlig funktionsnedsättning eller icke mätbar funktionsnedsättning” Rättsfall visar att om dessa grupper ska få rätt till insatser måste mycket ingående utredningar göras. Här krävs ofta ett nära samarbete med psykiatri. Den allsidiga bedömningen av situation för personen med funktionsnedsättning blir mycket angelägen. Det handlar också ofta om att motivera den enskilde att begära (ta emot) insatser.</p>
Alkohol- och drogrelaterade funktionsnedsättningar	<p>En person med missbruksproblem, om funktionsnedsättningen är stor och varaktig och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service, kan omfattas av lagen. Det har i detta sammanhang ingen betydelse om behovet är förorsakat av missbruket eller inte.</p>
Rätten till insatser	<p>Rätt till insats har enligt 7 § LSS den som tillhör personkretsen och har behov av insatsen i sin livsföring samt att behovet inte faktiskt tillgodoses på annat sätt. Vid bedömningen av om den enskilde har behov av insatsen i sin livsföring, måste jämförelser göras med den livsföring som kan anses normal för personer i samma ålder.</p> <p>Insatserna ska anpassas till mottagarens individuella behov.</p> <p>Insatserna ska vara varaktiga och samordnade.</p> <p>Insatserna ska inte ses isolerade från varandra.</p> <p>Den enskilde måste kunna lita på att insatserna ges så länge de behövs. Kontinuiteten ska garanteras. Insatserna ska komplettera varandra. Den enskilde ska kunna planera sitt liv.</p> <p>Insatsen ska stärka den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.</p>
Goda levnadsvillkor	<p>Den enskilde ska genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. Bestämmelserna om goda levnadsvillkor i 7 § LSS bör läsas tillsammans med 5 och 6 §§ i LSS som tar upp jämlikhet i levnadsvillkor, full delaktighet i samhällslivet, leva som andra, självbestämmanderätt, integritet, inflytande och medbestämmande. Samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter är också föreskrivet i 6 §.</p>
Behovet tillgodosett på annat sätt	<p>Personer som tillhör personkretsen enligt 1 § LSS har rätt till insatser i form av stöd och service enligt lagen om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. (Jfr SoL om behovet kan</p>

	tillgodoses på annat sätt.) Ett exempel kan vara vid utredning om behov av ledsagning eller personlig assistans utanför bostaden hos person boende i gruppbostad. Tillgodoses behovet inom ramen för gruppbostadens ansvar när det gäller kultur- och fritid? För att insats ska kunna nekas på grund av att behovet tillgodoses på annat sätt, ska behovet faktiskt tillgodoses. Även om behov i viss mån tillgodoses på annat sätt, kan rätt föreligga till kompletterande insatser enligt LSS.
Individuell plan	I samband med att en insats enligt LSS beviljas ska den enskilde erbjudas att en individuell plan med redan beslutade samt planerade insatser upprättas i samråd med honom eller henne. Den som har beviljats en insats ska när som helst kunna begära att en plan upprättas om det inte redan har skett. I planen ska även åtgärder redovisas som vidtas av andra än kommunen och landstinget. Planen ska omprövas fortlöpande och minst en gång om året. Landstinget och kommunen ska underrätta varandra om upprättade planer (10 § LSS).
Samverkan	Samverkan krävs mellan tjänstemän som handlägger frågor om t ex socialtjänst, hälso- och sjukvård, arbetsmarknadsfrågor och bostadsfrågor. Ex. Gemensam individuell planering mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten i fråga om personer med psykisk funktionsnedsättning (3 f § HSL respektive 2 kap. 7 § SoL).
Sekretess	Sekretess gäller inom socialtjänsten. Den enskilde och i föreliggande fall dennes företrädare måste ge sitt samtycke till att uppgifter får utlämnas till andra. (10 kap 1 § Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).
Underrättelse till annan kommun	Om ett avtal träffas med enskild utförare/leverantör om att en insats ska tillhandahållas i en annan kommun ska den mottagande kommunen underrättas om avtalet.
Tillstånd	För verksamhet som bedrivs av enskild person enligt 9 § 6-10 utanför kommunen ska biståndshandläggaren kontrollera att tillstånd finns från Socialstyrelsen.
Beslut om personkrets	Beslut om personkretstillhörighet fattas inte särskilt, utan ska vara en del av beslut om insatser.

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	8(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

	Riktlinjer för insatsen 9 § 2 LSS, personlig assistans
9 § 2 LSS Vad är personlig assistans?	Personlig assistans är ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stor och varaktig funktionsnedsättning behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om personen med funktionsnedsättning. Det rör sig således om grundläggande behov.
Rättighet till personlig assistent 7 § LSS	Rättigheten enligt 9 § 2 LSS till biträde av personlig assistent avser svårt funktionshindrade personer som bedöms ha behov av insatsen om inte behovet tillgodoses och för att uppnå goda levnadsvillkor. Rättigheten avser biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans, till den del behovet av ekonomiskt stöd inte täcks av assistansersättning.
Kommunens ansvar	Kommunen är ansvarig för personlig assistans till personer som behöver assistans för sina grundläggande behov under högst 20 timmar per vecka, vid tillfälliga behov och i vissa andra situationer där personlig assistans kan behövas men där assistansersättning genom försäkringskassan (Socialförsäkringsbalken 51 kap 2 §) inte går att få.
Försäkringskassans ansvar	Assistansersättning enligt Socialförsäkringsbalken 51 kap 2 § ska lämnas till personer som har behov av personlig assistans för sin dagliga livsföring med i genomsnitt mer än 20 timmar/vecka för sina grundläggande behov. Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	9(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

<p>Beslut enligt 9 § 2 LSS Kommunens beslut</p>	<p>Beslutet om personlig assistans avser biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans, till den del behovet av ekonomiskt stöd inte täcks av bestämmelserna i Socialförsäkringsbalken.</p> <p>Vid beslut om ”ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans” beslutas om antal timmar per vecka, månad eller längre tid till samma schablonbelopp som den statliga ersättningen för personlig assistans. Schablonersättningens storlek fastställs varje år av regeringen. Om det finns särskilda skäl, kan förhöjd timersättning utbetalas, dock med högst 12 procent. Skäl för förhöjt timbelopp kan vara att den enskilde behöver särskilt kvalificerad personal eller personal som behöver särskilt stöd i sitt arbete. Ett exempel kan vara i de fall där speciell kompetens behövs för att tolka vad den enskilde vill förmedla.</p> <p>Den som har behov av mer än en personlig assistent samtidigt, har rätt till två eller flera assistenter endast om möjligheterna att få bidrag enligt lagen (1992:15749) om bostadsanpassningsbidrag mm., eller hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), har utretts. (9 a § LSS). Detta innebär inte ”att det ska krävas att den enskilde visar att behovet inte kan tillgodoses på ett annat sätt. Däremot bör det kunna krävas av den enskilde att denne undersökt och övervägt alternativa lösningar för att tillgodose behovet. Men även om den enskilde finner att behovet kan tillgodoses exempelvis genom bostadsanpassning, bör det även fortsättningsvis stå fritt för honom eller henne att välja att ansöka om dubbel assistans i stället.</p> <p>Det bör alltså räcka med att de alternativa lösningarna har utretts”. (Prop.2009/10:176)</p> <p>Vid tillfälligt behov av utökad assistans ska biståndshandläggaren endast besluta om antal timmar personlig assistans (schablonbelopp) utifrån det tillfälliga behovet, inte om merkostnader i övrigt. Om den enskilde har beslut om högre ersättning per timme än schablonbeloppet för det kontinuerliga behovet av assistans, ska det högre beloppet utgå även för de timmar som avser att täcka det tillfälligt utökade behovet.</p>
<p>Tillfällig utökning av insatsen med anledning av ordinarie assistents sjukdom</p>	<p>Kommunen är inte skyldig att betala med samma timbelopp som utgår från försäkringskassan vid ordinarie assistents sjukdom. Kommunens skyldighet är att svara för den faktiska merkostnad som uppstått vid ordinarie assistents sjukfrånvaro och då vikarie måste utföra assistansen. Insatsen måste begäras av den enskilde – beslut enligt 9 § 2 LSS. Sådan begäran om</p>

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	10(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

	faktiskt tillhandahållande av personlig assistans eller ekonomiskt stöd för skäligen kostnader för personlig assistans ska göras för varje tillfälle den ordinarie personliga assistenten är sjuk. Av praktiska skäl kan den enskilde välja att ansöka om insatsen vid regelbundna intervall, t ex månadsvis eller halvårsvis (SKL).
Överlämnande av ärende till försäkringskassan (15 § 8 LSS)	Om någon hos kommunen ansökt om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till sådan assistans enligt LSS ska kommunen, om den enskilde kan antas ha rätt till assistansersättning, anmäla detta till försäkringskassan. Försäkringskassan har då att pröva frågan om assistansersättning.
Personkrets 1 §, 9 §, 9 § a LSS	<p>Man kan tillhöra personkretsen för LSS och vara berättigad till insatser enligt denna lag men ändå inte vara berättigad till personlig assistans.</p> <p>Med personlig assistans enligt 9 § 2 LSS avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).</p> <p>Behov av insatser för att förmå en person att klä sig, äta etc. berättigar inte till personlig assistans (Prop 195/96:146 s 20). Undantaget är i de speciella fall där det krävs ingående kunskap om funktionsnedsättningen. Exempel på detta kan vara att bryta svåra tvångshandlingar. Syftet i dessa situationer är att den enskilde ska kunna sköta sina grundläggande behov.</p> <p>Personer med t ex enbart psykisk funktionsnedsättning bör vara berättigade till personlig assistans i vissa speciella fall, nämligen där karaktären och omfattningen av den psykiska funktionsnedsättningen medför behov av hjälp med de grundläggande behoven. Så kan vara fallet när en person på grund av psykisk funktionsnedsättning är helt ur stånd att själv klara sin hygien eller få i sig mat (1995/96 SoU15). Vissa personer med utvecklingsstörning, vuxenhjärnskada, autism eller autismliknande tillstånd kan vara aktuella för insatsen av samma skäl.</p> <p>Personlig assistans ska således vara förbehållen krävande eller i olika avseenden komplicerade situationer, i regel av mycket</p>

	<p>personlig karaktär. Den som har de grundläggande behoven kan även erhålla assistans för andra personliga behov om inte behovet tillgodoses på annat sätt. Personlig assistans kan också vara ett mycket viktigt medel att undvika isolering och passivitet och för att kunna delta i planerade och spontana aktiviteter.</p> <p>Den enskilde har rätt till insatsen om inte behovet tillgodoses på annat sätt t ex genom att personer med funktionsnedsättning erhåller andra insatser från samhället såsom omvårdnad vid bostad med särskild service (gruppbostad), genom personal knuten till barnomsorg, skola, daglig verksamhet eller genom vad som normalt faller under makars ansvar för varandra eller föräldrars ansvar för vårdnad och tillsyn enligt föräldrabalken eller vårdbidrag.</p>
Personlig assistans till barn	Vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning har, liksom andra vårdnadshavare, ansvar enligt föräldrabalken för barns omvårdnad och trygghet. Vårdnadshavaren ska svara för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter.
Normalt föräldraansvar	<p>Föräldraansvar för ett barns omvårdnad måste bedömas vara mer omfattande ju yngre barnet är.</p> <p>Personlig assistans kan vara av grundläggande betydelse för barn som har omfattande omvårdnadsbehov under hela dygnet eller stor del av dygnet och som på grund av t ex hjärnskada eller sjukdom har flera funktionsnedsättningar samtidigt. Sådana funktionsnedsättningar kan vara någon eller flera kombinationer av t ex rörelsehinder, utvecklingsstörning, synskada, hörselskada och epilepsi.</p>
Omvårdnad av barn till förälder med funktionsnedsättning	Ett barns behov av omvårdnad är principiellt inte en uppgift för förälders personliga assistent. Det är dock naturligt att assistenten också hjälper den funktionshindrade föräldern att klara den praktiska omvårdnaden av det lilla spädbarnet t ex amning och blöjbyte.
Personlig assistans till personer som fyllt 65 år	Personer med pågående insatser enligt 9 § 2 LSS, som beviljats före 65 års ålder, får behålla insatsen/ersättningen efter det att de fyllt 65 år. Den, som inkommer till kommunen med ansökan senast dagen före 65-årsdagen, ska få sin ansökan prövad och om behov av insatsen/ersättningen föreligger ska ansökan beviljas. Antalet assistanstimmar enligt LSS får inte utökas efter det att personen fyllt 65 år. Detta innebär att behov av ökade insatser efter 65-årsdagen får tillgodoses på annat sätt.

Personlig assistans i förhållande till annan verksamhet	Assistansen knyts till personen och inte till viss verksamhet. Avsikten är inte att den personliga assistenten ska ersätta personal som behövs för att bedriva en verksamhet. Personlig assistans är ett personligt utformat stöd som ges i olika situationer av ett begränsat antal personer.
Personlig assistans utanför gruppbostad	Huvudregeln är att behovet av personlig assistans utanför bostaden för personer som bor i gruppbostad ska ombesörjas inom ramen för boendets försorg. Behov av personlig assistans kan dock undantagsvis föreligga vid fritidsaktiviteter och andra aktiviteter som den enskilde som bor i gruppboستaden har utanför gruppboستaden och som inte ingår i den kultur- och fritidsverksamhet som ingår i den ordinarie verksamheten. Personlig assistans utanför gruppboستaden kan vara nödvändig för att den enskilde ska uppnå goda levnadsvillkor.
Personlig assistans i gruppbostad	Personlig assistans lämnas inte i gruppbostad. Se ovan ”Personlig assistans utanför gruppboستaden”!
Personlig assistans i daglig verksamhet	Personlig assistans beviljas inte i daglig verksamhet. Om särskilda skäl föreligger, kan personlig assistans vara aktuell även vid deltagande i daglig verksamhet. Sådana särskilda skäl kan vara att en persons funktionshinder eller kombination av funktionshinder eller möjligheten att kommunicera kräver att en person med ingående kunskaper om den funktionshindrade finns till hands hela tiden. Den enskilde kan behöva hjälp med att tolka omgivningen och skulle inte kunna delta i daglig verksamhet utan det kvalificerade personliga stödet.
Personlig assistans i skola, förskola och fritidshemsverksamhet	Stöd i skolan/förskole- och fritidshemsverksamhet ges av elev-assistent/motsvarande. Om barnets behov av särskilt stöd inte tillgodoses inom ramen för den ordinarie verksamheten, bör det vara huvudmannens uppgift att se till att resurser tillförs verksamheten med hänsyn till barnets behov.
Assistans och sjukvård	Insatsen personlig assistans ska inte ses som en ersättning för/komplement till insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL). Sjukvårdsinsatser som kräver hälso- och sjukvårdskompetens ingår inte i assistansen. Uppgifter som förutsätter mer omfattande instruktioner och handledning av läkare eller sjuksköterska är att hänföra till hälso- och sjukvård. Vissa uppgifter av sjukvårdskaraktär kan betraktas som egenvård och kan utföras av personlig assistent. Den enskildes läkare avgör vad som är egenvård och vad som är sjukvårdsuppgift. I vissa situationer kan en personlig assistent utföra hälso- och sjukvårdsuppgifter, habiliterings/rehabiliteringsinsatser på delegation från

	huvudmannens hälso- och sjukvårdspersonal.
Personlig assistans vid sjukhusvistelse	<p>Om särskilda skäl föreligger, kan statlig assistansersättning utbetalas för kortare tid när personen med funktionsnedsättning vårdas på sjukhus. Sådana särskilda skäl kan vara att en persons funktionsnedsättning eller kombinationen av olika former av funktionsnedsättning, hälsotillstånd eller möjligheter att kommunicera kräver att en eller ett starkt begränsat antal personer med ingående kunskap om den funktionshindrade finns till hands.</p> <p>Försäkringskassan avgör vad som är särskilda skäl i det aktuella fallet. Kommunen bör göra motsvarande bedömning i det enskilda fallet, när det gäller personlig assistent eller LSS-ersättning. Gäller även vid tillfälligt utökat behov av personlig assistans.</p>
Utökat behov av personlig assistans i samband med resor	<p>Generellt sett är det inte självklart att den enskilde ska beviljas utökat antal timmar personlig assistans för att kunna företa en resa. Vad som ingår i grundbeslutet om assistans ska först utredas. Prövningen om det föreligger behov av resan för att den enskilde ska uppnå goda levnadsvillkor ska alltid prövas. Exempel på en situation som kan berättiga till tillfälligt utökat antal timmar för att resa ska kunna genomföras är att det föreligger risk för den enskildes isolering.</p> <p>Vad gäller utlandsresor anses jämlikhet och goda levnadsvillkor samt full delaktighet i samhällslivet normalt kunna uppnås även utan resor till utlandet. Resor till närliggande land 3-4 dagar kan i vissa fall vara befogat. Beslut om resor mer än 4 dagar eller resor utanför Norden beslutas av nämndens för funktionshindrade arbetsutskott.</p>
Tillfälligt behov/utökat behov av personlig assistans i samband med behandling/rehabilitering/habilitering	Tillfälligt behov/utökat behov av personlig assistans kan förekomma i samband med den enskildes behandling eller rehabilitering/habilitering.
Retroaktiv ersättning	Personlig assistans kan inte begäras för förfluten tid. Retroaktiv LSS-ersättning beviljas således inte.
Makes ansvar	Vad som normalt faller under makars ansvar för varandra avses det gemensamma ansvaret för hem och hushåll som föreligger makar emellan enligt äktenskapsbalken. Vid bedömning av tidsåtgång bör beaktas att makar har ett gemensamt ansvar för hushållet. En person med funktionsnedsättning ska så långt

	möjligt kunna leva som andra och därmed ska assistansen kunna omfatta en del uppgifter som avser det gemensamma hushållet.
Uppföljning	Systematiska och regelbundna uppföljningar av pågående insats ska göras för att få underlag för bedömning om insatsen ska avslutas, fortsätta eller förändras.
	Riktlinjer för insatsen enligt 9 § 3 LSS, ledsagarservice
Riktlinje ledsagarservice	<p>Ledsagarservice lämnas som ett led i strävandena att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra. Avsikten är att den enskilde skall få hjälp med att komma ut bland andra människor. Syftet med ledsagarservice är att bryta den isolering som ofta blir följderna av omfattande funktionsnedsättning. Insatsen bör ha karaktären av personlig service och anpassas efter de individuella behoven. Omvårdnad ingår inte i insatsen. Ledsagarservice är i huvudsak avsedd för aktiviteter av vardaglig karaktär i närmiljön. Ledsagarservice kan beviljas för att besöka vänner, delta i kulturliv och fritidsaktiviteter samt promenader, aktiviteter som den enskilde annars inte skulle kunna genomföra eller vara delaktig i.</p> <p>Ledsagarservice av tillfällig karaktär kan i undantagsfall beviljas utanför Västerås, om den enskilde har behov av insatsen för att uppnå goda levnadsvillkor. Bedömningen av behovet ska tydligt dokumenteras i utredningen. Syfte och mål med insatsen ska tydligt framgå.</p> <p>Beslutet om ledsagning anges i det antal timmar som behovet omfattar</p>
Personer med personlig assistans	Service kan erbjudas personer som tillhör lagens personkrets men inte har personlig assistans, eftersom ledsagning är en uppgift som ingår i personlig assistans för de som har sådant stöd.
Ledsagarservice till personer boende i bostad med särskild service (gruppboende)	<p>I bostad med särskild service ingår kultur- och fritidsverksamhet, vilket ska bidra till att bredda den enskildes sociala nätverk. Behovet av ledsagarservice ska därför tillgodoses inom ramen för gruppboendet.</p> <p>För att möjliggöra för den enskilde att utöva specifika individuella aktiviteter utanför gruppboendet kan det dock undantagsvis finnas behov av ledsagning hos person som bor i gruppboende.</p> <p>Behovet av ledsagning i samband med önskan att umgås med</p>

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	15(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

	jämnråiga utanför gruppbestadens ram ska uppmärksammas.
Ledsagarservice i samband med resor	Ledsagarservice är i huvudsak avsedd för aktiviteter av vardaglig karaktär. För att bli beviljad ledsagarservice i samband med resa skall särskilda skäl föreligga. Full delaktighet i samhällslivet, jämlikhet och goda levnadsvillkor måste normalt anses kunna uppnås utan att resor till utlandet företas.(Jfr. dock RÅ 2003 ref. 79 om utlandsresa). Resor till närliggande land 3-4 dagar kan i vissa fall vara befogat. Beslut om resor mer än 4 dagar eller resor utanför Norden beslutas av arbetsutskottet.
Ledsagarservice till barn -normalt föräldraansvar	Vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning har, liksom andra vårdnadshavare, ansvar enligt föräldrabalken för barns omvårdnad och trygghet. Vårdnadshavaren skall svara för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter.
Flytt av verksamhet	Om en verksamhet (9§9, 9§10) genomför en gemensam resa är detta fortfarande att betrakta som basverksamhet och berättigar inte till ledsagning enligt LSS.

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	16(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

Uppföljning	Systematiska uppföljningar av pågående insats ska göras för att få underlag för bedömning om insatsen ska avslutas, fortsätta eller förändras.
	Riktlinjer för insatsen 9 § 4 LSS, biträde av kontaktperson
Syfte	<p>Syftet med biträde av kontaktperson skall vara att bryta den enskildes isolering genom samvaro och genom hjälp till fritidsverksamhet. Isolering kan i detta sammanhang tolkas som en upplevelse av utanförskap hos den enskilde. Den enskilde lever ett tillbakadraget liv och är i avsaknad av sällskap.</p> <p>Kontaktpersonen är aldrig är en legal företrädare för den enskilde.</p>
Skäl för att bevilja insatsen kontaktperson	<p>Insatsen ska ses som ett icke professionellt stöd som ges av en människa med stort engagemang och intresse för andra människor.</p> <p>Något krav på särskild yrkeskompetens hos kontaktpersonen kan inte ställas. Insatsen kontaktperson är avsedd att underlätta för den som saknar ett socialt kontaktnät att få en sådan kontakt. Avsikten med en kontaktperson är främst att tillgodose behovet av en medmänniska när anhörigkontakt saknas eller behöver kompletteras. Omvårdnad ingår ej i insatsen</p> <p>Många i målgruppen har svårt att skapa vänskapsrelationer. En kontaktperson är en medmänniska som bygger upp en vänskapsrelation med den som har beviljats insatsen. Personen med funktionsnedsättning ensam kan ha svårt att ordna för sig på sin fritid. En kontaktperson kan tillsammans med den enskilde genomföra olika aktiviteter och uppmuntra honom/henne att ta egna initiativ och knyta egna kontakter.</p> <p>Insatsen kontaktperson kan beviljas oavsett den enskildes boendeform för att hindra isolering och för att möjliggöra en oberoende kontakt utanför närstående och personalgruppen.</p>
Kontaktperson för barn- och ungdom	För att komma ifråga för insatsen kontaktperson ska den unge ha fyllt 15 år. Undantag från rekommendationen kan göras om särskilda skäl föreligger.
Kontaktperson	I insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt LSS

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	17(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

till personer boende i gruppbostad	ingår fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Detta innebär att uppgifter som åligger en kontaktperson, exempelvis att hjälpa att bryta den enskildes isolering genom samvaro och fritidsaktiviteter, som regel kan tillgodose inom ramen för en gruppbostad. (prop. 1992/93: 159 s 75 och s. 178) I flera kammarrättsdomar framkommer att de sociala behoven tillgodoses genom bostad med särskild service men även med insatsen daglig verksamhet. Om det stöd som kan ges i gruppbostraden eller genom deltagande i daglig verksamhet inte är tillräckligt för att bryta den enskildes isolering ska insatsen kontaktperson beviljas.
Verkställighet	Särskilda handläggare inom Kontaktpersonsverksamheten svarar för rekrytering av samt stöd till kontaktpersoner.
Uppföljning	Systematiska uppföljningar av pågående insats ska göras för att få underlag för bedömning om insatsen ska avslutas, fortsätta eller förändras. Vid uppföljning av insatsen har biståndshandläggaren möjlighet att ta del av uppgifter från handläggare av kontaktpersonsverksamhet under förutsättning att den enskilde har godkänt att uppgifter lämnas ut.
	Riktlinjer för insatsen 9 § 5 LSS, avlösarservice
Riktlinjer för avlösarservice i hemmet	Med avlösarservice avses vanligen avlösning i det egna hemmet, d.v.s. att en person tillfälligt övertar omvårdnaden från anhöriga eller närstående.
Riktlinjer för avlösarservice i hemmet för barn	Föräldrar till barn med funktionsnedsättning behöver ofta hjälp med avlösning för att kunna koppla av eller för att genomföra aktiviteter som barnet inte deltar i. Likaså kan avlösning vara en förutsättning för att föräldrar ska kunna ägna sig åt syskon eller kunna resa bort. Tillgång till avlösning kan vara en förutsättning för att föräldrar ska kunna delta i kortare utbildning eller medverka i behandling, utan att barnet följer med. Insatsen avlösarservice i hemmet enligt LSS avser att göra det möjligt för anhöriga eller familjehemsföräldrar att få avkoppling och utträta sysslor utanför hemmet.

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	18(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

Riktlinjer för avlösarservice i hemmet för vuxna	Vuxna personer med funktionsnedsättning som vårdas av anhöriga i gemensam bostad. De anhöriga behöver avlösning från uppgiften för att vila eller för att genomföra egna aktiviteter.
Avlösarservice vid regelbundna aktiviteter	Avlösarservice som insats innefattar inte den enskildes behov av regelbundna eller andra aktiviteter, utan är avsedd för anhöriga. Detta hindrar inte att avlösningen kan ske på annan plats än i hemmet.
Vårdares yrkesarbete eller studier som skäl till avlösarservice	Yrkesarbete eller studier är inte skäl till att bevilja avlösarservice. Vad avser barn och ungdomar 12 - 21 år gäller rättigheten korttidstillsyn 9 § 7. Barn- och ungdomsnämnden respektive utbildningsnämnden ansvarar för denna insats. För att hitta en praktisk ansvarsfördelning har beslutats att skolans ansvar sträcker sig mellan klockan 06.30 – 18.30. Där särskilda skäl föreligger, kan avlösarservice beviljas för tid utanför skolans ansvar. Se i övrigt under rubriken ”Avlösarservice vid regelbundna aktiviteter”!
Tillgänglighet	Avlösarservice enligt LSS ska vara tillgängligt under dagtid, kvällar, nätter och under helger. Avlösarservice ska inte ersätta vistelse i förskola eller fritidshemsverksamhet. Insatsen ska heller inte ges i stället för personlig assistans.
Normalt föräldraansvar	Vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning har, liksom andra vårdnadshavare, ansvar enligt föräldrabalken för barns omvårdnad och trygghet. Vårdnadshavaren ska svara för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Föräldraansvar för ett barns omvårdnad måste bedömas vara mer omfattande ju yngre barnet är.
Övrigt	Den enskilde eller vårdnadshavaren står för eventuella kostnader vid aktiviteter i samband med avlösarservice.
Uppföljning	Systematiska och regelbundna uppföljningar av pågående insats ska göras för att få underlag för bedömning om insatsen ska avslutas, fortsätta eller förändras

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	19(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

	Riktlinjer för 9 § 6 LSS korttidsvistelse utanför det gemensamma hemmet för barn och vuxna
Syfte	Personer ska genom korttidsvistelse erbjudas miljöombyte och rekreation. Anhöriga eller familjehemsföräldrar ska få avlösning i omvårdnadsarbetet och få utrymme för avkoppling. Insatsen bör också kunna ses som ett led i att bryta ett beroendeförhållande mellan barn och föräldrar.
Former och innehåll	<p>Korttidsvistelsen ska kunna anordnas i korttidshem, hos familj eller på annat sätt. Korttidsvistelse innebär att en person med funktionsnedsättning tillfälligt under en kortare eller längre tid vistas på ett korttidshem, hos en familj eller deltar i lägervistelse.</p> <p>Korttidsvistelse utanför det gemensamma hemmet ska vara ett alternativ/ komplement till avlösarservice. I valet mellan de bägge avlösningensformerna måste den enskildes och anhörigas önskemål tillmätas största betydelse.</p> <p>För personer med funktionsnedsättning kan en korttidsvistelse både tillgodose behov av miljöombyte och rekreation och ge möjlighet till personlig utveckling.</p> <p>Vid valet av utformning av korttidsvistelse ska hänsyn tas till om den sökande kan tillgodogöra sig korttidsvistelsen utifrån rekreation och miljöombyte.</p> <p>Oavsett hur korttidsvistelsen arrangeras ska den enskilde kunna fortsätta sina dagliga aktiviteter.</p>
Tillgänglighet	<p>Korttidsvistelse ska erbjudas som en regelbunden insats och som en avlösning vid akuta situationer. Korttidsvistelse kan avse dag, kvällar, nätter och helger.</p> <p>Tillgängligheten i akuta situationer avser personer som är personkretsbedömda där behov finns som inte är tillgodosett.</p>
Korttidsvistelse och personlig assistans	Korttidsvistelse beviljas inte för vuxna personer som är beviljade personlig assistans enligt LSS 9 § p 2 eller enligt Socialförsäkringsbalken (dom RegR 3191-04). För barn och ungdomar gäller en restriktiv individuell bedömning.

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	20(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

Anmälan till försäkringskassan	Försäkringskassan ska meddelas om den enskilde med personlig assistans beviljas korttidsvistelse.
Den enskildes inflytande	Den enskildes eller en enskild familjs önskemål och behov bör så långt möjligt vara avgörande vid val av utformningen av korttidsvistelsen.
Omfattning av korttidsvistelse	Omfattningen av korttidsvistelsen grundar sig på en individuell bedömning av behovet. Vid ett långsiktigt behov av korttidsvistelse i mer än 14 dygn per månad bör övervägande göras om annan insats. Barnets bästa ska då beaktas. Korttidsvistelse kan i avvaktan på bostad med särskild service i undantagsfall beviljas för längre period än 14 dygn/månad.
	Utredning av stödfamilj 6 kap 6 § SoL
Ärendets handläggning	En utredning för att bedöma om stödfamiljen är lämplig för uppdraget ska ske. Utredning av stödfamilj sker enligt 6 kap 6 § Socialtjänstlagen och genomförs genom intervju hemma hos ansökande stödfamilj. Stödfamiljen erhåller en arvodesdel, som utgör ersättning för de arbetsinsatser som de utför samt en omkostnadsdel, som avser täcka utgifter i anslutning till uppdraget. Ersättning utgår från Svenska kommunförbundets rekommendationer. Registerutdrag sker hos Rikspolisstyrelsens misstanke- och belastningsregister samt med Socialregister efter att samtycke inhämtats. Efter utredning och registerkontroll lämnas förslag till beslut om godkännande av stödfamiljen till nämndens för funktionshindrade arbetsutskott av stödfamiljssamordnaren. Stödfamiljssamordnaren har delegation att fatta beslut om godkännande av stödfamiljen under en prövoperiod om tre månader med omfattningen 2 ½ dygn per månad, enligt 6 kap 6 § Socialtjänstlagen. För mer information, se ”Riktlinjer, ersättning till stödfamilj LSS 2004-01-07”; Västerås Stad, nämnden för funktionshindrade.

Uppföljning stödfamilj	Systematiska och regelbundna uppföljningar av pågående insats ska göras för att få underlag för bedömning om insatsen ska avslutas, fortsätta eller förändras.
	Riktlinjer enligt 9 § 8 LSS, bostad med särskild service för barn och ungdom
	För barn och ungdomar, som omfattas av lagen och som inte kan bo hos sina föräldrar trots olika stödåtgärder, ska bostad i en annan familj eller bostad med särskild service för barn och ungdomar vara ett alternativ. Boende kan även uppkomma på grund av skolgång på annan ort. Boende för barn och ungdom enligt LSS ska vara frivilligt valt och i förhållande till barnets hem vara en kompletterande varaktig uppväxtmiljö. Rättigheten avser barn och ungdomar t o m det år barnet fyller 18 eller fram till dess att skolgången upphör. Ett övervägande bör göras för unga vuxna som fyllt 18 år om det istället är lämpligt med bostad med särskild service för vuxna. Nämnden för funktionshindrade ansvarar för och beslutar om bostad med särskild service för barn och ungdomar. Individ- och familjenämnden ansvarar för och beslutar om placering av barn- och ungdomar i familjehem enligt LSS.
Bostad med särskild service för barn och ungdomar	Barn och ungdomar i behov av bostad med särskild service kan vara i alla åldrar upp till dess att deras skolgång inom det allmänna skolväsendet för barn och ungdom upphör. Ingen nedre åldersgräns gäller för boende med särskild service. Barn och ungdomar som är i behov av detta boende har ett omfattande stöd/omvårdnadsbehov och servicebehov. Yngre barn ska i första hand placeras i familjehem. Med yngre barn avses i första hand barn under 15 år.
Omsorg och omvårdnad	Omsorg och omvårdnad ingår i insatsen bostad med särskild service för barn och ungdomar. I omsorgen ingår att stödja och hjälpa personerna med dagliga personliga behov som de kan ha svårigheter att klara.
Kultur och fritid	I bostad med särskild service ingår även kultur- och fritidsverksamhet, vilket skall bidra till att bredda den enskildes sociala nätverk. Inom gruppboendets ram ska den enskilde ges stöd så att egna intressen och önskemål tas tillvarata. Den enskilde ska få möjlighet att utveckla ett varierat socialt nätverk och ta del av, eller själv utöva kultur- och fritidsaktiviteter som erbjuds både inom den kommunala organisationen och i samhället för övrigt.

	Utföraren skall bistå den enskilde med planering för deltagande i kultur- och fritidsaktiviteter. Det är verksamhetens ansvar att resurser fördelas på så sätt att den enskildes behov av kultur- och fritid tillgodoses i enlighet med uppdraget.
Normalt föräldraansvar	Vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning har, liksom andra vårdnadshavare, ansvar enligt föräldrabalken för barns omvårdnad och trygghet. Vårdnadshavaren ska svara för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Föräldraansvar för ett barns omvårdnad måste bedömas vara mer omfattande ju yngre barnet är.
Samarbete/Samverkan	Det krävs ett nära samarbete/samverkan mellan de olika myndigheternas representanter för att utifrån det enskilda barnets/ungdomen specifika situation tillgodose behovet av stöd och hjälp.
Uppföljning	Systematiska och regelbundna uppföljningar av pågående insats ska göras för att få underlag för bedömning om insatsen ska avslutas, fortsätta eller förändras.
	Riktlinjer för insatsen 9 § 9 LSS, boende för vuxna
Riktlinjer för bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna	Vuxna personer som omfattas av LSS kan ha rätt till bostad med särskild service. Personer kan också ha rätt till en av kommunen anvisad särskilt anpassad bostad. Bostaden skall vara personligt anpassad och i anslutning till boendet skall ordnas erforderligt personellt stöd och service. Personal skall arbeta utifrån att stödja och handleda den enskilde utifrån ett socialt, pedagogiskt och psykosocialt perspektiv. Den enskildes behov av stöd och service ligger till grund för val av bostadsform. Det bör framgå av biståndsbeslutet att rätten till bostad med särskild service gäller så länge som behovet av insatsen kvarstår. Om den enskilde bor i bostad med särskild service utanför kommunen ska Västerås stad ta ut avgift av den enskilde för mat och logi.
	Beskrivning av innehållet i olika bostadsformer enligt LSS
Servicebostad	Med servicebostäder avses sådana bostäder som har tillgång till gemensam service, larm och boendestöd av fast anställd personal. Lägenheterna är i regel anpassade efter den enskildes behov och ligger oftast i samma hus eller i kringliggande hus. Serviceboende kan för vissa personer med funktionsnedsättning vara en lämplig mellanform av bostad mellan ett helt

	<p>självständigt boende i en egen lägenhet och en lägenhet i gruppboende. En person med funktionsnedsättning som har stora svårigheter i sin livsföring kan emellertid behöva ett mer omfattande och kvalificerat personligt stöd än vad som vanligen finns att tillgå i en servicebostad. Den som önskar bo i en servicebostad skall i möjligaste mån få sitt önskemål beaktat och tillförsäkras personligt stöd i en omfattning som gör sådant boende möjligt. Hälso- och sjukvård ingår i insatsen servicebostad.</p>
Gruppboende	<p>Med gruppboende avses ett litet antal bostäder kring gemensamma utrymmen och där service och omvårdnad kan ges alla tider på dygnet. Gruppboende skall vara ett bostadsalternativ för personer som har ett omfattande tillsyns- och omvårdnadsbehov och mer eller mindre kontinuerlig närvaro av personal dygnet runt är nödvändig. Hälso- och sjukvård ingår i insatsen gruppboende.</p>
Omsorg och omvårdnad	<p>Omsorg och omvårdnad ingår i insatsen bostad med särskild service för vuxna. I omsorgen ingår att stödja och hjälpa personer med funktionsnedsättning med dagliga personliga behov som de kan ha svårigheter att klara.</p>
Kultur och fritid	<p>I bostad med särskild service ingår även kultur- och fritidsverksamhet, vilket skall bidra till att bredda den enskildes sociala nätverk.</p> <p>Inom gruppboendets ram ska den enskilde ges stöd så att egna intressen och önskemål tas tillvarata. Den enskilde ska få möjlighet att utveckla ett varierat socialt nätverk och ta del av, eller själv utöva kultur- och fritidsaktiviteter som erbjuds både inom den kommunala organisationen och i samhället för övrigt. Utföraren skall bistå den enskilde med planering för deltagande i kultur- och fritidsaktiviteter. Det är verksamhetens ansvar att resurser fördelas på så sätt att den enskildes behov av kultur- och fritid tillgodoses i enlighet med uppdraget.</p>
Annan särskilt anpassad bostad	<p>För att personer med omfattande funktionsnedsättning skall kunna leva ett aktivt och självständigt liv, kan det vara nödvändigt att bostaden är personligt anpassad och att de får tillräckligt och allsidigt personligt stöd. Med annan särskilt anpassad bostad enligt LSS avses en av kommunen anvisad och för den enskilde lämpligt anpassad bostad. I begreppet lämplig avses att bostaden bör ha en viss grundanpassning. Behövligt stöd och service i anslutning till boendet ges inom ramen för övriga insatser enligt LSS såsom personlig assistent och ledsagarservice eller som traditionell hemtjänst och/eller</p>

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	24(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

	boendestöd enligt socialtjänstlagen. Hälso- och sjukvård ingår ej i insatsen.
--	---

VÄSTERÅS STAD Nämnden för funktionshindrade	RIKTLINJER – LSS 2011-09-26	25(25) Dnr: 2011/145-NF
RIKTLINJER FÖR BISTÅNDSBEDÖMNING	Ersätter 2011-02-23	

Uppföljning	Systematiska uppföljningar av pågående insats ska göras för att få underlag för bedömning om insatsen ska avslutas, fortsätta eller förändras.
	Riktlinjer enligt 9 § 10 LSS, daglig verksamhet
Daglig verksamhet	Den dagliga verksamheten bör innehålla aktiviteter med habiliterande inriktning och produktionsinriktade uppgifter. Syftet är att bidra till den personliga utvecklingen och främja delaktigheten i samhället. Det övergripande målet bör vara att om möjligt utveckla den enskildes förutsättning till arbete. Daglig verksamhet omfattar personer i yrkesverksam ålder. Detta innebär att den enskilde har rätt att vara kvar i daglig verksamhet i enighet med allmänna pensionsregler.
Valfrihetsmodell	Inom daglig verksamhet råder valfrihetssystem. Detta innebär att den enskilde har möjlighet att välja mellan olika leverantörer. När den enskilde inte vill eller kan välja, är proAros och Skultuna kommunalnämnd leverantör. I aktanteckningen dokumenteras vilken leverantör som väljs. Biståndshandläggaren har skyldighet att informera om vilka leverantörer som finns. Biståndshandläggaren utreder behovet och fattar beslut om daglig verksamhet enligt LSS. I behovsbedömningen ska framgå behovets omfattning (hel- eller halvdag). I samband med utredningen görs en nivåbedömning, som inte ska ingå i beslutet.
Arbete eller studier	Vid behovsbedömning avseende daglig verksamhet är det viktigt att pröva möjligheten till ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden eller möjligheten till studier. Möjlighet till annan sysselsättning bör prövas regelbundet under pågående insats.
Uppföljning	Systematiska och regelbundna uppföljningar av pågående insats ska göras för att få underlag för bedömning om insatsen ska avslutas, fortsätta eller förändras.
Habiliteringsersättning	Habiliteringsersättning utgår till personer som deltar i daglig verksamhet. Syftet är att aktivt stimulera den enskilde att delta i verksamheten. Ersättningen utbetalas av leverantören. Heldag: Minst fem timmars närvaro Halvdag: Under fem timmars närvaro